

ДЕЗІНФОРМАЦІЯ: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ

Метою дослідження є з'ясування сутності дезінформації як загрози для прав та законних інтересів людини, суспільства та держави, виокремлення її основних ознак та формулювання чіткого визначення даного поняття.

Методи. Для досягнення поставленої мети було здійснене комплексне застосування наукових методів пізнання таких як аналіз, синтез, порівняльно-правовий метод, абстрагування та узагальнення.

Результати. Проаналізовано існуючі підходи до визначення поняття «дезінформація», запропоновані науковцями та закріплені та/або згадані в міжнародних та національних нормативно-правових актах та словниках. Виокремлено та узагальнено основні ознаки цього явища. Розмежовано поняття «дезінформація» та «недостовірна інформація». Визначено, що обов'язковими ознаками дезінформації є: умисел створення, модифікації та/або поширення недостовірної інформації, умисел введення в оману, заздалегідь визначена мета та порушення або можливість порушення прав та законних інтересів особи чи держави як наслідок такої діяльності.

Сформульовано власний підхід до розуміння дезінформації у вузькому та широкому розумінні. Запропоновано закріпити на нормативно-правовому рівні визначення цього поняття як цілеспрямованого процесу створення, модифікації та поширення інформації, як недостовірної, так і достовірної, з метою введення осіб (групи осіб) в оману для досягнення політичної, економічної або ідеологічної мети, внаслідок якого порушуються або можуть бути порушені права людини та громадянина та/або суспільства та держави та взяти його за основу здійснення діяльності Центру протидії дезінформації та інших органів державної влади під час виконання завдань щодо протидії та запобігання негативним наслідкам дезінформації.

Висновки. В цифрову епоху дезінформація вийшла на «новий рівень» та безумовно стала одним із головних викликів як для окремих держав, так і для усього міжнародного співтовариства. А тому розроблення правових механізмів протидії даному явищу стало як ніколи нагальним.

В Україні існує розуміння небезпеки даного феномену про що свідчить визначення дезінформації як одного із викликів та загроз національним інтересам на рівні стратегічних нормативно-правових актів та створення спеціального робочого органу Ради національної безпеки і оборони України – Центру протидії дезінформації. У той же час в національному законодавстві відсутнє визначення поняття «дезінформація». Враховуючи те, що фундаментом правового забезпечення є формулювання чіткого визначення, запорукою ефективної реалізації інформаційної політики щодо запобігання та протидії негативним наслідкам дезінформації, захисту національної безпеки та інтересів в інформаційній сфері, та зокрема, діяльності Центру протидії дезінформації, є закріплення поняття «дезінформація» на рівні нормативно-правових актів.

Ключові слова: Центр протидії дезінформації, правове забезпечення, недостовірна інформація, misinformation, національна безпека та інтереси в інформаційній сфері.

Оксана Самчинська,
аспірант, викладач
кафедри інформаційного,
господарського
та адміністративного
права Національного
технічного університету
України
«Київський політехнічний
інститут імені Ігоря
Сікорського»
orcid.org/0000-0002-7901-5680
samchinska0107@gmail.com

1. Вступ

Спеціальний доповідач ООН із заохочення і захисту права на свободу думок і їхнє вільне вираження Ірен Хан, у своїй доповіді від 13 квітня 2021 року зазначила: «Дезінформація – це не нове явище, але новим є те, що цифрові технології дозволили різним суб'єктам створювати, поширювати та посилювати неправдиву, чи підроблену інформацію в політичних, ідеологічних або комерційних цілях в небачених до цього масштабах та з такою швидкістю і межах доступності, про які раніше не було відомо» (Irene Khan, 2021).

З даним твердженням не можна не погодитися, адже дезінформація, маніпуляції та пропаганда мають досить глибокі корені і вже давно стали інструментом просування «потрібних» нарративів для здійснення політичного, економічного та ідеологічного впливу.

Так, одним із прикладів застосування так званої «дезінформаційної кампанії» ще за часів Давнього Риму, можна вважати поширення Октавіаном «коротких гострих гасел, написаних на монетах», які зображували його опонента – Антонія, у негативному світлі та були спрямовані на його дискредитацію серед населення. Як результат, Октавіан став першим римським імператором та зламав республіканську систему раз і назавжди (Дубов Д. В. та ін., 2020).

У той же час не можна заперечувати та ігнорувати той факт, що сьогодні інформаційні технології повністю трансформували умови та особливості здійснення інформаційної діяльності, зокрема такі її види як створення та поширення інформації. Як наслідок, дезінформація стала не просто частиною сучасності, а серйозною загрозою для прав та законних інтересів людини, суспільства та держави.

Підтвердженням цього є і той факт, що вказаний термін все частіше зустрічається в національних стратегічних нормативно-правових актах.

Зокрема, в Стратегії зовнішньополітичної діяльності України, неодноразово згадується поняття «дезінформація», «дезінформаційні атаки» та «дезінформаційні кампанії» як одні з основних загроз в інформаційній сфері, протидія яким є однією з цілей зовнішньополітичної діяльності, задля ефективної

реалізації якої необхідна активізація взаємодії з державами-партнерами та міжнародними організаціями (Стратегія зовнішньополітичної діяльності України, 2021). В Стратегії кібербезпеки України, передбачено, що розвиток міжнародного співробітництва у сфері кібербезпеки відбуватиметься в тому числі шляхом створення діючої робочої групи з метою протидії гібридним загрозам та поширенню дезінформації (Стратегія кібербезпеки України, 2021). Стратегія інформаційної безпеки України до глобальних викликів та загроз відносить збільшення дезінформаційних кампаній, а до національних викликів та загроз – обмежені можливості реагувати на дезінформаційні кампанії. Крім того, стратегічною ціллю 1 у вказаному документі визначено протидію дезінформації та інформаційним операціям (Стратегія інформаційної безпеки України, 2021).

До того ж у березні 2021 року, з метою протидії загрозам національній безпеці та інтересам України в інформаційній сфері, й, зокрема, ефективної протидії пропаганді, деструктивним дезінформаційним впливам та кампаніям був утворений спеціальний робочий орган Ради національної безпеки і оборони України – Центр протидії дезінформації.

Дезінформація, її поняття, природа та сутність вже давно є предметом дослідження як вітчизняних, так іноземних науковців у сфері психології, політології, національної, міжнародної та інформаційної безпеки, міжнародних відносин та журналістики. Проте увагу вчених у сфері юриспруденції дане явище привернуло відносно недавно.

Зростання актуальності дослідження дезінформації серед науковців-правознавців пов'язано в першу чергу з тим, що поглиблення процесів цифровізації сприяли збільшенню її обсягу та сфер впливу, а негативні наслідки, які вона спричиняє, стали викликом не лише для нашої держави, а й усього міжнародного співтовариства, а відтак більше не могли залишатися поза межами правового регулювання.

Однак, незважаючи на розуміння глибини проблеми дезінформації та популярності дослідження цього явища в різних сферах наукових знань, на сьогодні досі не існує єдиного підходу до її визначення як серед вчених, так вітчизняних та іноземних законодавців.

Враховуючи значну поширеність та використання дезінформації як інструменту для досягнення цілей у різних сферах діяльності, рівень небезпеки, яку вона становить або потенційно може становити, не лише суспільним та державним, а й міжнародним інтересам, очевидно, що це явище потребує особливої уваги з точки зору правового забезпечення як одного з основних засобів протидії даній загрозі.

Проте, незважаючи на те, що з цією метою в Україні створений Центр протидії дезінформації, а у положенні про його діяльність неодноразово використовується саме поняття «дезінформація», чинне законодавство не закріплює даний термін. У той же час фундаментом правового забезпечення,

умовою введення поняття в нормативно-правову площину та, відповідно, запорукою розроблення ефективних механізмів охорони та захисту прав та законних інтересів людини, суспільства та держави є формулювання чіткого визначення. Тому його відсутність може негативно вплинути на ефективність діяльності центру, а отже і на захист національної безпеки та інтересів в інформаційній сфері.

Окрім цього, важливо врахувати й те, що так як основою дезінформації є поширення суспільно-шкідливої інформації, одним із методів правового забезпечення запобігання такій діяльності безперечно повинні бути заходи, спрямовані на контроль та обмеження її здійснення.

У той же час, в сучасних умовах, де свобода слова є одним із пріоритетних прав людини та фундаментом демократії, будь-які обмеження створення, отримання, збирання, зберігання та розповсюдження інформації повинні мати, по-перше, обґрунтовані й недвозначні підстави та, по-друге, детальний, законодавчо закріплений механізм їх запровадження та реалізації.

Зазначене лише підкреслює важливість формулювання чіткого й однозначного визначення дезінформації та встановлення її співвідношення з іншими «спорідненими» поняттями, які досить часто вживаються як синоніми, зокрема недостовірною інформацією.

Зважаючи на вказане вище, **метою дослідження** є з'ясування сутності дезінформації як загрози для прав та законних інтересів людини, суспільства та держави, виокремлення її основних ознак та формулювання чіткого визначення даного поняття.

Для досягнення визначеної мети поставлені наступні **завдання**:

1. Розглянути наявні підходи до визначення дезінформації, запропоновані науковцями, закріплені в словниках та нормативно-правових актах як на національному, так й міжнародному рівні. Проаналізувати та узагальнити їх спільні та відмінні риси.
2. Визначити основні відмінності понять «дезінформація» та «недостовірна інформація».
3. Виокремити основні риси феномену, що розглядається, та сформулювати власне визначення поняття «дезінформація».

Методологічний фундамент дослідження становлять загальнонаукові методи пізнання. Зокрема, з метою з'ясування сутності феномену дезінформації на основі наявних підходів до її визначення, було використано методи аналізу та синтезу. Для встановлення прогалін в існуючих розуміннях даного визначення застосовано порівняльно-правовий метод. Абстрагування та узагальнення використані для систематизації результатів дослідження, виокремлення основних ознак та формування власного визначення поняття дезінформації.

Як було зазначено вище, здійснивши аналіз наукових праць, присвячених вивченню цього феномену, міжнародних та національних нормативно-правових

актів, в яких їй приділяється увага, встановлено, що на сьогодні не існує єдиного підходу ні до визначення сутності даного поняття, ні його основних кваліфікуючих ознак.

Зокрема, дезінформація розглядається як результат діяльності, тобто як один із видів інформації, та як процес, який включає в себе цілеспрямоване створення та поширення інформації з певною, заздалегідь визначеною метою.

Пропонуємо розглянути окремі підходи до визначення даного поняття.

2. Поняття дезінформації в словниках

“Cambridge Advanced Learner’s Dictionary & Thesaurus” визначає дезінформацію як неправдиву інформацію, поширену з метою ввести людей в оману (Cambridge Dictionary, n. d.).

“Oxford Living Dictionary” надає схоже, проте ширше визначення, окреслюючи його як неправдиву інформацію, яка має на меті ввести в оману та особливо виділяє пропаганду, розповсюджену державними організаціями проти опозиційної сили або медіа. Крім того, варто відзначити, що у даному словнику також зазначається, що це поняття закріпилося в європейських державах в 1950-х роках та має російське походження (Oxford Dictionary, n. d.).

У той же час, радянський «Контррозвідувальний словник» не містить визначення поняття «дезінформація», але закріплює термін «дезінформаційні відомості», під якими визначає: «спеціально підготовлені відомості, які використовуються з метою створення у супротивника неправильних уявлень про дійсність, на підставі яких він може приймати рішення, які вигідні дезінформуючій стороні» (Контрразведывательный словарь, 1972).

Можна зробити висновок, що в закріплених у словниках визначеннях, дезінформація розглядається як певний вид інформації, а не процес її створення та поширення. Цікавим, на нашу думку, є факт, що у радянському словнику не зазначається про неправдивість чи хибність дезінформаційних відомостей, а лише відзначається їх спеціальна підготовленість та мета – створення неправильних уявлень про дійсність. Ця характеристика є досить важливою та актуальною і в сучасних умовах, адже практика показує, що основу дезінформації можуть становити не лише спотворені, неточні та неповні дані, а й ті, що були умисно створені.

Крім того, нерідко частиною дезінформації виступає й правдива інформація, якщо вона відповідає меті, визначеній стороною, яка її здійснює. Так, наприклад, досить часто під час дезінформації використовуються фото та відео, які є точними, цілісними та достовірними, однак не є актуальними і стосуються подій, які відбулися раніше або в іншому місці, аніж зазначається в описі.

Не менш важливою ознакою, зазначеною в визначенні, що дається у радянському «Контррозвідувальному словнику», є мета не лише ввести в оману, а й як наслідок прийняття об’єктом впливу рішення, вигідного суб’єкту впливу (Контрразведывательный словарь, 1972). На нашу думку,

наявність такої похідної цілі дезінформації є однією із характеристик, яка підкреслює її протиправність та небезпеку, підтверджує її маніпулятивність, а отже обмеження права на волевиявлення особи.

Найбільш ширше поняття дезінформації закріплено в Енциклопедії Сучасної України, яка містить відразу три визначення та розкриває її як: а) спотворену, свідомо неправдиву, провокаційну інформацію, яка поширена як правдива з метою введення в оману; б) процес поширення викривлених чи свідомо неправдивих відомостей; в) спосіб оперативного або стратегічного маскування, який полягає у розповсюдженні неправдивих відомостей про власні збройні сили, їх склад, озброєння, боєздатність та плани військових дій (Капелюшний, 2007).

Щодо останнього визначення, варто зауважити, що хоча така інформація може поширюватися і серед населення власної держави та фактично вводити його в оману, у даному випадку це поняття може розглядатися у позитивному аспекті в тому разі, коли його основною та кінцевою метою є захист національних інтересів. Це підкреслює багатогранність даного феномену, який може розглядатися не лише як загроза законним правам та інтересам, а у визначених випадках, як механізм їх охорони та захисту.

3. Підходи до визначення поняття «дезінформація» серед науковців

Поняття «дезінформація», як вже зазначалося, привертало також увагу науковців. Наприклад Фетцер (2004) зазначав, що дезінформація передбачає поширення неповної, неточної або іншим чином оманливої інформації з метою свідомого обману щодо правди.

Шлапаченко В. М. (2013) визначав дезінформацію як спосіб інформаційно-психологічного впливу, відзначаючи, що об'єктом такого впливу є особа або група осіб, які уповноважені приймати рішення, засобом – модифікована інформація, а метою – формування хибного уявлення про події, факти, явища, та як наслідок, завдяки цьому спонукання її (їх) до прийняття певних рішень, вигідних суб'єкту впливу.

Кіца М. О. (2017), в свою чергу також характеризувала дезінформацію як спосіб психологічного впливу, який полягає в поданні об'єкту інформації, що вводить в оману та створює викривлену реальність, але при цьому не відзначала ні спеціальних вимог до об'єкту впливу, ні прийняття ним бажаного рішення – як кінцевої мети та результату дезінформації.

Натомість Саєнко О. Г. (2015), досліджуючи механізми інформаційно-психологічного впливу в умовах гібридної війни, зазначав, що дезінформація – це те, з чим тісно пов'язане маніпулювання та визначав її як повідомлення та версії, які мають на меті ввести в оману та нав'язати неправдиве, спотворене і просто брехливе уявлення про реальну дійсність. Тобто фактично розглядав дезінформацію, не як вид інформаційно-психологічного впливу, а як інформацію, яка є інструментом такого впливу. Крім того, він виділив такі форми її подачі як: сенсації, стереотипи, образи та новини.

Хорватські вчені М. Туджман та Н. Мікеліч (2003) у своїй роботі визначили дезінформацію як помилкову інформацію, яка поширюється з метою завдати шкоди особі, яка її споживає. Та уточнили, що під час дезінформації замість правильної інформації особі навмисно передаються неточні та неправдиві дані. Тобто на відміну від усіх попередніх визначень, метою дезінформації визначається не введення в оману, а завдання шкоди об'єкту впливу.

Для більш детального дослідження даного явища та розмежування його з іншими схожими поняттями, розглянемо досить поширену діяльність користувачів різних соціальних мереж – розповсюдження інформації шляхом повторного розміщення на своїй сторінці допису іншого користувача (репост). Саме така форма поширення недостовірної інформації стала однією із найбільш масових в останні роки, особливо під час пандемії.

Зазвичай так звані «репости» здійснюються через сенсаційність, обурливість або іншу надмірну емоційну забарвленість інформації, що в свою чергу викликає бажання негайно поділитися нею з іншими, однак у більшості випадків такі відомості виявляються недостовірними.

Незважаючи на те, що досить часто така інформація не лише вводила в оману, а й могла призвести до негативних наслідків, зокрема, виникнення паніки серед населення – у більшості випадків це є прикладом поширення недостовірної інформації, а не дезінформацією саме через відсутність умислу розповсюджувача інформації ввести в оману та призвести до настання негативних наслідків.

Поділ недостовірної інформації, залежно від наявності умислу введення за допомогою її використання в оману, є досить поширеним у роботах іноземних вчених. Зокрема, для розмежування цих видів зазвичай вживають такі терміни як “disinformation” та “misinformation”.

Так як обидва терміни перекладаються українською однаково як «дезінформація», надалі для встановлення відмінностей даних понять, термін “misinformation” буде використовуватися в оригіналі.

Наприклад Уордл (2007) визначав “misinformation” як будь-яку інформацію, яка поширюється без наміру ввести в оману. Шталь (2006) зазначав, що хоча і “misinformation”, і дезінформація за своєю суттю є оманливою інформацією, неправдивість останньої є заздалегідь відомою. Така диференціація була підкреслена й у доповіді, яка згадувалася вище. Крім того, у ній наголошувалося, що поняття “disinformation” та “misinformation” не можуть розглядатися як взаємозамінні (Irene Khan, 2021). Наведене лише підкреслює умисність, а не «випадковість» явища, яке розглядається, а отже протиправність та загрозу.

Враховуючи вищезазначене, можна підсумувати, що ні серед вітчизняних, ні іноземних науковців немає консенсусу щодо визначення сутності дезінформації та кінцевої мети і результатів.

4. Міжнародні нормативно-правові акти

Якщо розглядати визначення даного поняття на міжнародному рівні, то перш за все необхідно згадати Спільну декларацію щодо свободи вираження поглядів, «фейкових новин», дезінформації та пропаганди, прийняту 3 березня 2017 року. Хоча у даному документі не було сформульовано визначення дезінформації, а лише зазначається, що її також називають «фальшиві» або ж «фейкові новини», його можна вважати одним із перших у своєму роді, в якому приділено значну увагу даному явищу (Joint declaration on freedom of expression and “fake news”, disinformation and propaganda, 2017).

Зокрема у Декларації відзначається про спрямованість дезінформації та пропаганди – введення в оману, та наслідки: порушення права особи шукати, отримувати та поширювати інформацію, незалежно від кордонів, завдання шкоди репутації окремих осіб, порушення принципу недоторканості приватного життя та розпалювання насильства, дискримінації і ворожнечі (Joint declaration on freedom of expression and “fake news”, disinformation and propaganda, 2017).

Крім того, варто зауважити що, основна увага в даній Декларації приділялася необхідності створення таких механізмів правового регулювання, за допомогою яких максимально забезпечувалася свобода слова та плюралізм засобів масової інформації та зазначалося, що блокування веб сайтів, IP-адрес та цілих мережевих протоколів є надзвичайною мірою, яка може застосовуватися у виняткових випадках, із обов'язковим вирахуванням принципу пропорційності та після того, коли усі можливі альтернативні способи захисту прав та інтересів вже вичерпані (Joint declaration on freedom of expression and “fake news”, disinformation and propaganda, 2017).

В контексті визначення поняття дезінформації на міжнародному рівні доцільно звернути увагу на Кодекс практики Європейського Союзу щодо протидії дезінформації, підписаний у 2018 році популярними онлайн платформами, такими як Facebook, Google Twitter та Mozilla (пізніше до них приєдналися Microsoft (травень 2019) та TikTok (червень 2020)) та частиною компаній рекламної індустрії. Даний Кодекс, на відміну від попереднього документу, вже містить визначення поняття дезінформація, яке звучить як: «очевидно неправдива або така, яка вводить в оману, інформація, що в сукупності: створена, представлена і поширена з метою економічної вигоди або умисного введення в оману громадськості та може заподіяти шкоду суспільству через загрозу демократичним політичним процесам і процесам вироблення політики, а також таким суспільним благам, як захист здоров'я громадян, довкілля і безпека (EU Code of Practice against disinformation, 2018).

Крім того кодекс містить примітку, що дезінформацією не може вважатися недостовірні реклама, помилки у звітності, сатира та пародія, а також очевидні необ'єктивні новини й коментарі (EU Code of Practice against disinformation, 2018). Такі уточнення, на нашу думку, є досить важливими, адже незважаючи на небезпеку дезінформації, механізми для боротьби із

нею не повинні порушувати одне із базових прав людини – свободу слова (Joint declaration on freedom of expression and “fake news”, disinformation and propaganda, 2017).

Ірен Хан (2021) у своїй доповіді, про яку неодноразово згадувалося в роботі, визначила дезінформацію як неправдиву інформацію, яка умисно поширюється з метою заподіяння серйозної соціальної шкоди. Саме умисність завдання шкоди у даному документі визначалася як кваліфікуюча ознака цього явища.

Проаналізувавши дані визначення можна підсумувати, що у міжнародних документах під дезінформацією прийнято розуміти вид інформації, який характеризується неправдивістю, введенням в оману, та, що важливо відзначити, не лише можливістю, а й умислом завдати шкоду суспільним, політичним та іншим охоронюваним законом правам та інтересам.

5. Національні нормативно-правові акти

Щодо національного законодавства, то незважаючи на активне використання даного поняття у різних нормативно-правових актах, зокрема, але не виключно, в Стратегії зовнішньополітичної діяльності України, Стратегії кібербезпеки України, Стратегії інформаційної безпеки України, Положенні про Центр протидії дезінформації, Концепції вдосконалення інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2017–2020 роки, лише Стратегія інформаційної безпеки України у визначені завдань для досягнення стратегічної цілі 1, закріплює наступне положення: «посилення відповідальності за поширення недостовірної інформації (дезінформації)», тобто фактично прирівнює поняття «дезінформація» та «недостовірна інформація» (Стратегія інформаційної безпеки України, 2021).

Так як дослідження питання законодавчого закріплення поняття недостовірної інформації було предметом дослідження попередньої роботи варто відзначити, що на даний момент в Україні воно відсутнє (Бевз С. І. та Самчинська О. А., 2021).

У той же час, якщо розглядати недостовірну інформацію як «будь-які фактичні відомості або дані, які не відповідають дійсності, тобто стосуються подій або явищ, які взагалі не існували або існували, але через порушення принципів повноти та точності не відповідають або суперечать дійсним обставинам, що відбувалися» (Бевз С. І. та Самчинська О. А., 2021, с. 55), то, на наш погляд, її ототожнення з поняттям дезінформації є хибним враховуючи таке:

– поняття «недостовірна інформація» охоплює як відомості, які були умисно створені або модифіковані з метою введення в оману, так і ті, які є або стали недостовірними через необережність, недбалість або ж помилку суб'єкта, який їх створив. У свою чергу дезінформація – це інформація, яка була умисно підготовлена та/або спотворена;

– хоча наслідком поширення і недостовірної інформації, і дезінформації є введення особи в оману, під час розповсюдження першої, умисел досягнення

такого результату може як бути наявним, так і ні, в той час як для дезінформації умисне введення особи (осіб) в оману є обов'язковою ознакою;

– під час поширення недостовірної інформації, введення осіб в оману зазвичай є остаточним результатом, для дезінформації – це проміжний результат, який є необхідним для досягнення кінцевої мети – політичного, економічного або ідеологічного характеру;

– під час поширення недостовірної інформації права та законні інтереси людини та держави не обов'язково порушуються або можуть бути порушені, в той час як це є ще однією із кваліфікуючих характеристик дезінформації.

Тобто можна підсумувати, що обов'язковими ознаками дезінформації є: умисел створення, модифікації та/або поширення недостовірної інформації, умисел введення в оману, заздалегідь визначена мета та порушення або можливість порушення прав та законних інтересів особи чи держави як наслідок такої діяльності.

Отже можна констатувати, що уся дезінформація за своєю природою є недостовірною інформацією, але не уся недостовірна інформація може вважатися дезінформацією.

6. Висновки

Підсумовуючи, можна зазначити, що в цифрову епоху дезінформація вийшла на «новий рівень» та безумовно стала одним із головних викликів як для окремих держав, так і для усього міжнародного співтовариства. А тому розроблення правових механізмів протидії даному явищу стало як ніколи нагальним.

Основною перешкодою введення даного поняття в нормативно-правову площину та відповідно здійснення заходів щодо протидії та запобіганню негативних наслідків дезінформації є відсутність єдиного підходу до її розуміння та визначення основних ознак.

Дослідивши різні наукові та нормативні підходи до визначення даного поняття, вважаємо, що дезінформацію варто розглядати у вузькому та широкому розумінні.

Зокрема, у вузькому значенні розуміти під нею недостовірну інформацію, умисно підготовлену та поширену для досягнення заздалегідь визначеної політичної, економічної або ідеологічної мети.

Та у широкому – як цілеспрямований процес створення, модифікації та поширення інформації, як недостовірної, так і достовірної, з метою введення осіб (групи осіб) в оману для досягнення політичної, економічної або ідеологічної мети, внаслідок якого порушуються або можуть бути порушені права людини та громадянина та/або суспільства та держави.

Враховуючи важливість визначення та закріплення поняття дезінформації для ефективної реалізації інформаційної політики щодо запобігання та протидії її негативним наслідкам, та, відповідно захисту національної безпеки та інтересів в інформаційній сфері, пропонуємо закріпити визначення

дезінформації в широкому сенсі на нормативно-правовому рівні та взяти його за основу здійснення діяльності Центру протидії дезінформації та інших органів державної влади під час виконання завдань щодо протидії та запобіганні негативним наслідкам цього феномену.

Список використаних джерел:

1. Disinformation and freedom of opinion and expression: Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression Irene Khan. URL: https://eos.cartercenter.org/uploads/document_file/path/985/Report_of_the_Special_Rapporteur_on_Disinformation_and_Freedom_of_Opinion_and_Expression_E.pdf (дата звернення: 10.04.2022).
2. Фейки як інструмент впливу на вибори: Аналітична доповідь / Дубов Д. В. та ін. Національний інститут стратегічних досліджень. Київ, 2020. 201 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-01/dopovid-dubov-1.pdf> (дата звернення: 10.04.2022).
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України»: Указ Президента України від 26 серпня 2021 року № 448/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/2021#Text> (дата звернення: 05.04.2022).
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України»: Указ Президента України від 26 серпня 2021 року № 447/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text> (дата звернення: 05.04.2022).
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки»: Указ Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text> (дата звернення: 05.04.2022).
6. Definition of disinformation from the Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/disinformation> (дата звернення: 11.04.2022).
7. Oxford living dictionaries. Definition of disinformation in English. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/disinformation> (дата звернення: 11.04.2022).
8. Дезинформационные сведения // Контрразведывательный словарь. М. : Научно издательский отдел Высшей школы КГБ. 1972. – 371 с. URL: <http://www.pseudology.org/Abel/KRSlovar2.pdf> (дата звернення: 10.04.2022).
9. Капелюшний В. П. Дезінформація // Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [онлайн] / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=21273 (дата перегляду: 19.04.2022).
10. James H. Fetzer. Information: Does it Have To Be True? *Minds and Machines*. 2004. 14 (2), P. 223–229. URL: file:///C:/Users/Ксюша/Downloads/Information_Does_it_Have_To_Be_True.pdf (дата звернення: 15.04.2022).
11. Шлапаченко В. М. Дезінформація як спосіб інформаційно-психологічного впливу. Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. 2013. № 2 (12). С. 78–86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iblsd_2013_2_15 (дата звернення: 15.04.2022).
12. Кіца М. Особливості та методи виявлення фейкової інформації в українських ЗМІ. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Журналістські науки»*. 2017. № 1. С. 30–35. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/apr/16109/kitsa.pdf> (дата звернення: 11.04.2022).

13. Саєнко О. Г. Механізм інформаційно-психологічного впливу в умовах гібридної війни. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Психологія* 1, 2015. URL: https://lib.nadpsu.edu.ua/eldocs/BooksShow4/Vnadpn_2015_1_11.pdf (дата звернення: 11.04.2022).
14. Tudjman M. & Mikelic N. Information Science: Science about Information, Misinformation and Disinformation. In *Proceedings of Informing Science and Information Technology Education Joint Conference*, Pori, Finland. 2003. URL: <http://proceedings.informingscience.org/IS2003Proceedings/docs/204Tudjm.pdf> (дата звернення: 11.04.2022).
15. Wardle C. Fake news. It's complicated. *First Draft*. 2007. № 16. P. 1–11. URL: <https://medium.com/1st-draft/fakenews-its-complicated-d0f773766c79> (дата звернення: 19.04.2022).
16. Bernd Carsten Stahl. On the Difference or Equality of Information, Misinformation, and Disinformation: A Critical Research Perspective. *Informing Science*. 2006. № 9. P. 83–96. DOI: <https://doi.org/10.28945/473>
17. OSCE Representative on Freedom of the Media, Joint declaration on freedom of expression and “fake news”, disinformation and propaganda (3 March 2017). URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/6/8/302796.pdf> (дата звернення: 20.04.2022).
18. EU Code of Practice on Disinformation. URL: [file:///C:/Users/Ксюша/Downloads/final_eu_code_of_practice_on_disinformation_D338C8F1-A97F-2907-656993A02EFA92BA_54454%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Ксюша/Downloads/final_eu_code_of_practice_on_disinformation_D338C8F1-A97F-2907-656993A02EFA92BA_54454%20(2).pdf) (дата звернення: 19.04.2022).
19. Бевз С. І., Самчинська О. А. Застосування ст. 173-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Спеціальний випуск № 2 (115)*. С. 50–60. DOI: [10.31733/2078-3566-2021-6-50-60](https://doi.org/10.31733/2078-3566-2021-6-50-60)

References:

1. Khan, I. (2021). Disinformation and Freedom of Opinion and Expression: Report of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of the Right to Freedom of Opinion and Expression. Retrieved from: https://eos.cartercenter.org/uploads/document_file/path/985/Report_of_the_Special_Rapporteur_on_Disinformation_and_Freedom_of_Opinion_and_Expression_E.pdf [in English]
2. Dubov, D. V., Koretska, I. O., Barovska, A. V., Hnatiuk, S. L., Ozhevan, M. A., Isakova, T. O. ... Suslov, A. I. (2020). Feiky yak instrument vplyvu na vybory: Analitchna dopovid [Fakes as a tool for influencing elections: An analytical report]. Kyiv : Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. Retrieved from: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-01/dopovid-dubov-1.pdf> [in Ukrainian]
3. Prezydent Ukrainy (2021). Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 30 lypnia 2021 roku “Pro Stratehiiu zovnishnopolitychnoi diialnosti Ukrainy” [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of July 30, 2021 “On the Strategy of Foreign Policy of Ukraine”], 448/2021, August 26. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/2021#Text> [in Ukrainian]
4. Prezydent Ukrainy (2021). Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 14 travnia 2021 roku “Pro Stratehiiu kiberbezpeky Ukrainy” [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of May 14, 2021 “On the Cyber Security Strategy of Ukraine”], 447/2021, August 26. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text> [in Ukrainian]
5. Prezydent Ukrainy (2021). Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 15 zhovtnia 2021 roku “Pro Stratehiiu informatsiinoi bezpeky” [On the decision of the

National Security and Defense Council of Ukraine of October 15, 2021 “On the Information Security Strategy”], 685/2021, December 28. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text> [in Ukrainian]

6. Definition of disinformation from the Cambridge Advanced Learner’s Dictionary & Thesaurus. Retrieved: April 11, 2022, from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/disinformation> [in English]

7. Oxford living dictionaries. Definition of disinformation in English. Retrieved: April 11, 2022, from <https://en.oxforddictionaries.com/definition/disinformation> [in English]

8. Dezinformatsionnie svedeniya [Disinformation]. Kontrazvedivatel’nyi slovar. M. : Nauchno izdatelskii otdel Visshei shkoli KGB. 1972. Retrieved from: <http://www.pseudology.org/Abel/KRSlovar2.pdf> [in Russian]

9. Kapeliushnyi, V. P. (2007). Dezinformatsiia [Disinformation]. Dziuba, I. M., Zhukovskiy, A. I., Zhelezniak, M. H. ta in. (Red.), Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy. *Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy*. Retrieved from: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=2127310 [in Ukrainian]

10. Fetzer, J. H. (2004). Information: Does it have to be true? *Minds and Machines*, 14 (2), 223–229. Retrieved from: file:///C:/Users/Kсюша/Downloads/Information_Does_it_Have_To_Be_True.pdf [in English]

11. Shlapachenko, V. M. (2013). Dezinformatsiia yak sposib informatsiino-psykholohichnoho vplyvu [Disinformation as a way of information and psychological influence]. *Informatsiina bezpeka liudyny, suspilstva, derzhavy*, № 2, 78–86. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iblsd_2013_2_15 [in Ukrainian]

12. Kitsa, M. Ya. (2017). Osoblyvosti ta metody vyavlennia feikovoï informatsii v ukrainskykh ZMI [Features and methods of detecting fake information in the Ukrainian media]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska politehnika”*, № 1, 30–35. Retrieved from: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/apr/16109/kitsa.pdf> [in Ukrainian]

13. Saienko, O. H. (2015). Mekhanizm informatsiino-psykholohichnoho vplyvu v umovakh hibrydnoi viiny [Mechanism of information and psychological influence in a hybrid war]. *Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Seriya: Psykholohiia*, № 1. Retrieved from: https://lib.nadpsu.edu.ua/eldocs/BooksShow4/Vnadpn_2015_1_11.pdf [in Ukrainian]

14. Tadjman, M., & Mikelic, N. (2003). Information science: Science about information, misinformation and disinformation. *Proceedings of Informing Science+Information Technology Education*, № 3, 1513–1527. Retrieved from: <http://proceedings.informingscience.org/IS2003Proceedings/docs/204Tudjm.pdf> [in English]

15. Wardle, C. (2017). Fake news. It’s complicated. *First Draft*, № 16, 1–11. Retrieved from: <https://medium.com/1st-draft/fakenews-its-complicated-d0f773766c79> [in English]

16. Stahl, B. C. (2006). On the difference or equality of information, misinformation, and disinformation: A critical research perspective. *Informing Science*, № 9, 83–96. DOI: <https://doi.org/10.28945/473> [in English]

17. United Nations (Office of the High Commissioner for Human Rights). (2017). *Joint Declaration on Freedom of Expression and Fake News, Disinformation and Propaganda*. Retrieved from: <https://www.osce.org/files/f/documents/6/8/302796.pdf> [in English]

18. European Commission. (2018). *EU Code of Practice against disinformation*. Retrieved from: https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=54454 [in English]

19. Bevz, S. I., Samchynska, O. A. (2021). Zastosuvannia st. 173-1 Kodeksu Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia [Application of st. 173-1 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav, Spetsialnyi vypusk* № 2 (115), 50–60. DOI: 10.31733/2078-3566-2021-6-50-60 [in Ukrainian]

DISINFORMATION: CONCEPT AND ESSENCE

Oksana Samchynska,

Postgraduate Student, Lecturer at the Department of Information,
Business and Administrative Law of National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

orcid.org/0000-0002-7901-5680
samchynska0107@gmail.com

The purpose of the study is to clarify the essence of disinformation as a threat to the rights and legitimate interests of a person, society, and the state, to identify its main features, and to formulate a clear definition of this concept.

Methods. To achieve this goal, the following methods were used: analysis, synthesis, comparative law, abstraction, and generalization.

Results. Different approaches to the definition of “disinformation” are considered. The main features of this phenomenon are singled out and generalized. The difference between the terms “disinformation”, “unreliable information” and “misinformation” is established. It is determined that the obligatory signs of disinformation are: intent to create, modify, and/or disseminate inaccurate information, intent to mislead, pre-determined purpose, and violation or the possibility of violation of legal rights and interests of a person or state as a result of such activities.

The own approach to the understanding of disinformation in a narrow and wide sense is formulated. It is proposed to enshrine at the legal level the definition of this concept as a purposeful process of creating, modifying, and disseminating information, both inaccurate and reliable, to mislead individuals (groups of persons) to achieve political, economic, or ideological goals, which violate or human and civil rights and/or society and the state may be violated, and take it as a basis for the activities of the Center for Counteracting Disinformation and other public authorities in the performance of tasks related to counteracting and preventing the negative consequences of disinformation.

Conclusions. In the digital age, disinformation has reached a “new level” and has certainly become one of the main challenges for both individual, states and the entire international community. Therefore, the development of legal mechanisms to combat this phenomenon has become more urgent than ever.

In Ukraine, there is an understanding of the danger of this phenomenon, as evidenced by the definition of disinformation as one of the challenges and threats to national interests at the level of strategic regulations and the creation of a special working body of the National Security and Defense Council of Ukraine – Disinformation Center. At the same time, there is no definition of “disinformation” in national legislation.

The key to the effective implementation of information policy to prevent and counteract the negative consequences of disinformation, protection of national security and interests in the information sphere, and the activities of the Center for Countering Disinformation is to consolidate the concept of “disinformation” at the regulatory level.

Key words: Center for Counteracting Disinformation, legal support, unreliable information, misinformation, national security and interests in the information sphere.